

Norberts reis naar Laon, Kamerijk en Nijvel en de inbezitneming van Prémontré, 1120

Onmiddellijk na het uitkiezen van de vestigingsplaats verhalen beide *Vitae Norberti* hoe Norbert weerom Prémontré verlaat en naar Kamerijk trekt. Dit gebeurde zodra de winter van 1119-1120 voorbij was¹⁾ en de prediking opnieuw mogelijk was geworden. Vlak tevoren had Norbert aan bisschop Bartholomeus van Laon beloofd te Prémontré te blijven indien het God zou behagen dat hij daar gezellen kon samenbrengen. De bedoeling van deze tocht schijnt dus uitdrukkelijk het winnen van volgelingen geweest te zijn. Deze indruk wordt nog versterkt door het feit dat te Kamerijk slechts één enkele gebeurtenis wordt vermeld, namelijk dat de jonge Evermodus zich bij Norbert aansloot.

Volgens Herman van Doornik echter zou Norbert enkele dagen na het uitkiezen van de vestigingsplaats naar Laon zijn gegaan en daar door zijn vurig woord onmiddellijk zeven rijke studenten uit Lotharingen voor zijn idealen hebben gewonnen en ze met hun vele geld naar Prémontré hebben gevoerd²⁾, een episode die in de *Vitae* niet voorkomt. Herman schrijft hoofdzakelijk tot lof van Bartholomeus en heeft voor het overige geen bijzondere reden om hier de waarheid te verdraaien.

Beide bronnen stemmen dus met elkaar overeen om te melden dat Norbert onmiddellijk op wervingstocht is getrokken, doch voor het overige zijn ze niet verenigbaar. Geen van beide geeft wellicht de gehele waarheid. In Hermans verhaal komt het verdacht voor dat er juist zeven volgelingen onder de studenten werden gevonden en dat ze alle zeer rijk zouden geweest zijn. Dat ze onlangs uit Lotharingen waren gekomen hoeft geen verwondering te wekken. De school van Laon genoot internationale faam en de cursussen werden er in het Latijn gegeven. Norbert, die wellicht nog

¹⁾ *Vita A*, MGH., SS., 12, blz. 679; *Vita B*, AA. SS., dl. I juni, blz. 820A, nr. 40.

²⁾ *De miraculis s. Mariae Laudunensis*, MGH., SS., 12, blz. 656, r. 44-47: "Post paucos dies vir Dei Laudunum veniens, scolam magistri Radulphi, qui germano suo magistro Anselmo defuncto successerat, ingreditur et scolasticis eius sermonem exhortatorium faciens, protinus septem ex eis ditissimos, qui nuper de Lotharingia venerant, convertit, et cum magna pecunia ad ecclesiam suam duxit."

niet zo best Romaans sprak, kan op zijn Germaans-sprekende streekgenoten aldaar zeker een diepere invloed hebben uitgeoefend dan op de anderen.

Waarom nu reppen de *Vitae* met geen woord over zulke belangrijke gebeurtenis uit de begintijd? Hiervoor zijn verschillende redenen mogelijk. Vooreerst merkten we reeds vroeger hoe weigerig de hagiografen stonden tegenover de school van Laon. In de *Vita A* wordt wel verhaald dat Norbert daar de uitleg over psalm 118(119) wenste te horen, doch zich onmiddellijk terugtrok na een berisping door Drogo; in de *Vita B* wordt de naam van de school zelfs nergens vermeld, hoewel Norbert daarmee blijkbaar toch tweemaal contact heeft genomen. Speelde hier anti-intellectualisme mee of enkel een afkeer in het kloostermilieu tegen de kathedrale scholen? Daarnaast is het ook niet ondenkbaar dat de hagiografen niet wensten vereeuwigd te zien dat de eerste confraters te Prémontré een tijdlang hadden geleefd van het geld van de rijke Lotharingers in plaats van uitsluitend van de opbrengst van hun handwerk. Ten slotte kan ook het feit dat de eerste grote aanwinst van Norbert uit Lotharingen kwam, vooral voor de auteur van de *Vita B*, die zich meermaals een chauvinistisch Fransman toont, een bijkomende reden geweest zijn om deze episode te verzwijgen.

Een tweede bezoek van Norbert aan de school van Laon is dus niet uitgesloten. Men kan zelfs met reden veronderstellen dat Norbert om volgelingen te zoeken zich tot de meest nabije centra heeft gewend en een omweg over Laon naar Kamerijk heeft hem zeker niet afgeschrikt. Uit de vermelding dat de studenten uit Lotharingen zopas waren aangekomen, kan men spijtig genoeg geen besluiten trekken voor de chronologie, want de middeleeuwse scholen kenden geen vast academisch jaar en de studenten reisden vaak van de ene beroemde magister naar de andere. Ook met het begrip Lotharingen blijft Herman spijtig genoeg nogal vaag. Met die benaming werd toentertijd een groot gebied aangeduid dat zich uitstreckte van Antwerpen, Tongeren, Aken en Keulen in het noorden, tot Trier, Metz en Verdun in het zuiden³). In het westen behoorde ook Kamerijk nog tot Lotharingen⁴).

³) Zie de opsomming der steden in de *Gesta abbatum Trudonensium cont. tertia*, MGH., SS., 10, blz. 373-374: "Continet autem Lotharingia has nobiles civitates, Coloniā Agrippinā, Treverim, Mettim, Virdunum, Cameracum et Leodium cum universis opidis, castellis et libertatibus ac villis sub suis dyocesibus constitutis. Item Gandavum, Lovanium, Bruxellam, Maghliniam, Antwerpiam, Hoyum, Namurcum, Tongris, Dyonan-tium, Trudonis, insuper et Aquisgrani..."

⁴) Zie de vorige voetnoot en *Ex Orderici Vitalis historia ecclesiastica*, MGH., SS., 26, blz. 16: "...Cameraco in Lotharingia..."

Wie de Lotharingers waren die Norbert hebben gevolgd, bleef volledig onbekend en het lijkt nutteloos onder de vroegste volgelingen van Norbert namen te willen naar voren schuiven⁵). Indien men de woorden van Herman van Doornik letterlijk neemt, zou zelfs een zoeken naar invloeden van de school van Laon bij de oudste auteurs niets opleveren, vermits Herman vermeldt dat de studenten pas te Laon waren aangekomen en dus nog niet veel invloed van magister Radulf kunnen hebben ondergaan. Hypothesen van deze aard, die op geen enkele waarschijnlijkheid kunnen aanspraak maken, helpen de geschiedenis dan ook geen stap vooruit.

Vermits Herman van Doornik de prediking van Norbert te Kamerijk niet vermeldt, is het niet zeker of hij eerst naar Laon of eerst naar Kamerijk is getrokken. Het bezoek aan Kamerijk in de lente van 1120 wordt wel in beide *Vitae* verhaald⁶). Norbert zocht blijkbaar zijn eerste volgelingen in het noorden, waar hij zijn moedertaal kon spreken en hij schijnt zich naar de meest nabijgelegen centra, Laon en Kamerijk, te hebben gericht om daar een groter aantal mensen te kunnen bereiken. Bovendien lag het voor de hand de kandidaten voor intrede te Prémontré eerder in de naaste omgeving te zoeken.

Evermodus, die zich te Kamerijk bij Norbert aansloot, wordt in de *Vitae* terecht een jonge man (*iuvenis*) genoemd, aangezien hij pas in 1178 is gestorven⁷). De uitdrukking *iuvenis* is echter in de middeleeuwen niet zo precies omschreven. Volgens Isidorus van Sevilla liep deze levensperiode (*iuventus*) van 28 tot 49 jaar⁸). Anderzijds komt de benaming in feite in de teksten voor tussen 9 en 45 jaar⁹) en moet de gemiddelde levensduur op dat ogenblik omstreeks 50 jaar geschat worden¹⁰).

⁵) F. PETIT, *Norbert et l'origine des Prémontrés*, Parijs, 1981, blz. 86, weet er zelfs acht met name te noemen, die uiteraard allen hoge functies in de orde hebben vervuld. De minder beroemde figuren bleven immers niet met name gekend.

⁶) *Vita A*, blz. 679; *Vita B*, blz. 820A, nr. 40.

⁷) Zie J. PETERSOHN, in *Series episcoporum ecclesiae catholicae occidentalis...*, series V: *Germania*, dl. II, Stuttgart, 1984, blz. 73-74. De sterfdatum was 16 of 17 februari.

⁸) A. HOFMEISTER, *Puer, iuventus, senex. Zum Verständniss der mittelalterlichen Altersbezeichnungen*, in *Papsttum und Kaisertum. Paul Kehr zum 65. Geburtstag*, München, 1926, blz. 290; J. DE GHELLINCK, *Iuventus, gravitas, senectus*, in *Studia mediaevalia in honorem Raymundi Josephi Martin*, Brugge, 1948, blz. 39-59.

⁹) P.-A. SIGAL, *Le vocabulaire de l'enfance et de l'adolescence dans les recueils de miracles latins des XIe en XIIe siècles*, in *L'enfant au moyen-âge, Sénéfiance*, nr. 9, Aix-en-Provence, 1980, blz. 149.

¹⁰) R. FOSSIER, *La terre et les hommes en Picardie jusqu'au XIIIe siècle*, dl. I, Parijs, 1968, blz. 280.

Hoe dan ook, toen Evermodus in 1120 te Kamerijk Norberts volgeling werd, kan hij ten hoogste 20 jaar zijn geweest, zodat hij dan nog de gezegende leeftijd van 78 jaar heeft bereikt. Deze streng ascetische figuur bleef, spijtig genoeg, zeer slecht gekend¹¹⁾. Men weet niet eens uit welk milieu hij voortkwam¹²⁾, alleen kan men stellen dat zijn naam duidt op een Germaanse afkomst.

De passage over Evermodus in de *Vitae* munt niet uit door duidelijkheid en heeft dan ook tot heel wat verkeerde interpretaties aanleiding gegeven. In de *Vita A* leest men dat Norberts geest in Evermodus zoveel rust vond, dat hij hem na zijn overlijden de plaats van zijn begrafenis toevertrouwde en hem het bevel gaf nooit daarvan weg te gaan, tenzij om er terug te keren¹³⁾.

De *Vita B* vertelt eerst hoe Evermodus ging staan bidden precies op dezelfde plaats waar hij Norbert had zien staan prediken, doch geeft na zulke vrome voorbeschouwing ook dezelfde duistere tekst als de *Vita A*¹⁴⁾.

Hieruit hebben sommigen besloten dat Evermodus door Norbert tot testamentuitvoerder was aangeduid¹⁵⁾. Anderen vertaalden letterlijk de tekst der *Vitae* zonder rekening te houden met het hagiografisch karakter daarvan en meenden dat Norbert aan Evermodus had toevertrouwd waar hij wilde begraven worden¹⁶⁾. Doch bij deze interpretatie zou men allicht bij gelegenheid van Norberts dood op 6 juni 1134 en de daaropvolgende discussie over de begraafplaats, naar Evermodus hebben verwezen. Nog

¹¹⁾ Over zijn uitzonderlijke strengheid inzake het vasten, zie de *Fundatio monasterii Gratiae Dei*, MGH., SS., 20, blz. 689, en W.M. GRAUWEN, *Norbertus, aartsbisschop van Maagdenburg (1126-1134)*, Brussel, 1978, blz. 453-454.

¹²⁾ De bewering van N. BACKMUND, art. *Evermodus*, in *Lexikon für Theologie und Kirche*, dl. 3, Freiburg i. Br., 1959, kol. 1260, dat Evermodus uit België afkomstig was, steunt op geen enkele bron. Zij werd overgenomen uit AA. SS., dl. 3 februari 17, blz. 47, waar verwezen wordt naar de ontmoeting te Kamerijk, vermeld in de *Vita Norberti*, doch verder geen argumenten worden geleverd.

¹³⁾ *Vita A*, blz. 679: "In quo ita spiritus eius requievit, ut post decessum suum sepulturae locum ei commendaret, dans hoc praeceptum, ut numquam nisi reversurus ab eo recederet."

¹⁴⁾ *Vita B*, blz. 820AB, nr. 40.

¹⁵⁾ Aldus W. MÖLLENBERG, *Aus der Geschichte des Klosters Unser Lieben Frauen zu Magdeburg*, in *Zeitschrift des Vereins für Kirchengeschichte der Provinz Sachsen*, 1928, XXIV, blz. 25.

¹⁶⁾ Aldus in AA. SS., 17 februari, Parijs, Rome, 1865, blz. 48, nr. 11: "Nec minima Evermodo dimicatio fuit adversus majoris Ecclesiae canonicos de S. Norberto sepultura cujus ipsi credita ab eo procuratio erat."

anderen meenden dat Evermodus tot opdracht had gekregen voor Norberts graf te zorgen¹⁷⁾.

Al deze interpretaties houden geen rekening met de bedoeling van de hagiograaf, noch met de levensloop van Evermodus. Wat wil de *Vita*-schrijver in feite over Evermodus meedelen? De auteur van *Vita A* schreef na 1145¹⁸⁾, op het ogenblik dat Evermodus proost was van het Onze-Lieve-Vrouweklooster te Maagdenburg. Tevoren had hij te Capenberg verbleven¹⁹⁾ en was tot provisor aangesteld te Gottesgnaden²⁰⁾. Ook in het Onze-Lieve-Vrouweklooster moet Evermodus ooit hebben verbleven, aangezien bij zijn verkiezing tot proost aldaar in 1138 vermeld wordt dat hij tot die gemeenschap had behoord²¹⁾. Toch was hij geen overste vóór 1138 en had dus geen zeggenschap over een eventueel toekennen van een begraafplaats aan Norberts lichaam. Bovendien was Norbert aartsbisschop en juist deze functie heeft de betwisting veroorzaakt tussen het Onze-Lieve-Vrouweklooster en het domkapittel tussen 6 en 11 juni 1134. Het is evident dat Norbert dit probleem niet had geregeld gedurende zijn leven, zoniet zou men naar zijn beslissing hebben verwezen in plaats van aan keizer Lotharius een vonnis te gaan vragen²²⁾. De hagiografen van Norbert bedoelden dus niet dat Evermodus een opdracht had gekregen in verband met Norberts begrafenis, maar wel dat Norbert aan Evermodus zou hebben gezegd nooit uit het Onze-Lieve-Vrouweklooster, — dat in feite Norberts begraafplaats was —, weg te gaan tenzij om er terug te keren. Het is duidelijk de bedoeling van de hagiograaf de terugkeer van Evermodus in 1138 naar Maagden-

¹⁷⁾ G.M. VAN DER VELDEN, *De translaties van de relieken van de H. Norbertus*, in *Pro Nostris*, 1984, XLIX, nr. 4, blz. 113. Dat Norbert zou gezorgd hebben voor iemand om zijn begraafplaats netjes te houden, lijkt wel een typisch Nederlandse gedachte!

¹⁸⁾ Zie W.M. GRAUWEN, *Inleiding tot de Vita Norberti A*, in *Anal. Praem.*, 1984, LX, nr. 1-2, blz. 17.

¹⁹⁾ *Vita Godefridi comitis Capenbergensis*, *MGH.*, SS., 12, blz. 519, zie de toevoeging onderaan uit de *Vita II*.

²⁰⁾ Na het vertrek van Emelricus dat niet precies te dateren is tenzij tussen zijn aanstelling tot proost in 1131 en de aanstelling van Evermodus door Norbert, dus vóór 6 juni 1134, zie W.M. GRAUWEN, *Norbert et les débuts de l'abbaye de Floreffe*, in *Anal. Praem.*, 1975, LI, blz. 17-18.

²¹⁾ *Fundatio monasterii Gratiae Dei*, *MGH.*, SS., 20, blz. 689: "Contigit interim ecclesiam beate Marie carere preposito et eam in predictam personam, quia de eius gremio transierat, convenire...". Dat verblijf van Evermodus in het Onze-Lieve-Vrouweklooster, dat niet nauwkeuriger te dateren is dan tussen 1129 en 1134, werd over het hoofd gezien door J. PETERSOHN, *Das Bistum Ratzeburg*, in *Series episcoporum ecclesiae Catholicae occidentalis...* V, dl. II, Stuttgart, 1984, blz. 73.

²²⁾ W.M. GRAUWEN, *Norbertus...*, blz. 634-637.

burg te rechtvaardigen. In feite had Evermodus te Gottesgnaden met een algemene oppositie af te rekenen. Ook de stichter van die abdij, graaf Otto van Reveningen, had zich tegen diens harde ascese uitgesproken en men wilde Evermodus afzetten en een andere proost kiezen. De verkiezing te Maagdenburg in 1138 redde hem echter uit deze benarde situatie²³). De hagiograaf van Norbert wil duidelijk Evermodus verdedigen en hem onverdeelde lof toezwaaien en vindt daartoe een argument uit dat evident een hagiografische gemeenplaats is: indien Evermodus is teruggekeerd naar Maagdenburg, zo stelt hij het voor, dan was dat niet omdat de toestand te Gottesgnaden voor hem onhoudbaar was geworden, maar omdat het Norberts wil was dat hij nooit definitief uit Maagdenburg zou weggaan. Dit lijkt de enige logische verklaring voor deze duistere passage in de *Vitae*.

Hieruit volgen wellicht enkele belangrijke besluiten waarop terloops moet worden gewezen. De auteur der *Vitae* was een voorstander van Evermodus en hij schreef na 1138 en vóór de bisschopsverkiezing van Evermodus in 1154. De *terminus post quem* van 1138 brengt niets nieuws; we weten immers dat de *Vita A* na 1145 werd opgesteld; de *terminus ante quem* van 1154 zou echter een welgekomen precisering betekenen aangezien juist zulke *terminus* voor de *Vita A* onvoldoende bewezen blijft²⁴). Indien de auteur van *Vita A* na 1154 had geschreven, dan had hij moeilijk kunnen beweren dat Evermodus volgens Norberts wil nooit definitief uit Maagdenburg mocht weggaan. In dat jaar immers is Evermodus bisschop van Ratzeburg geworden, wat hij bleef tot zijn dood op 16 of 17 februari 1178.

Dezelfde redenering zou kunnen worden aangewend om ook de *Vita B* vóór 1154 te plaatsen, doch het is niet onmogelijk dat de auteur van deze *Vita* ook na 1154 de tekst van *Vita A* onveranderd zou hebben overgenomen omdat de interpretatie ervan ook voor hem vaag en meerduidig bleef. Indien men de bovenstaande redenering aanvaardt, zou men voor de *Vita B* tot een zeer scherpe datering komen, namelijk tussen 1152 en 1154²⁵).

²³) W.M. GRAUWEN, *Norbertus...*, blz. 453-454.

²⁴) Zie W.M. GRAUWEN, *Inleiding tot de Vita Norberti A*, in *Anal. Praem.*, 1984, LX, blz. 17. De hier ontwikkelde hypothese dat de *Vita A* vóór 1154 zou kunnen geschreven zijn werd niet uiteengezet in bovenstaande inleiding omdat zij enkel steunt op een tekstinterpretatie die wel nooit tot een zekerheid zal kunnen worden.

²⁵) Zie W.M. GRAUWEN, *Inleiding tot de Vita Norberti A*, blz. 16-17.

Na het verhaal over de aanwerving van de jonge Evermodus te Kame-rijk, vat de auteur van *Vita A* het verdere verloop van de ledenwerving in één enkel zinnetje samen door te besluiten dat Norbert na Evermodus nog andere gezellen won, die de wortels en de grondslag vormden van de menigte die later de man Gods volgde.

De *Vita B* echter weet hier bij uitzondering een waardevol bericht toe te voegen, namelijk dat een andere jongeman, Antonius genaamd, zich te Nijvel²⁶⁾ bij Norbert aansloot. "Deze twee, en een derde die hij vroeger had opgenomen, vormden, voor zover de mogelijkheden van het mense-lijk onderzoek reiken, de wortels en de grondslag van de menigte die later volgde²⁷⁾."

Het is duidelijk dat de auteur van *Vita B* hier een bloemetje wilde werpen naar Antonius en Hugo door hen samen met Evermodus te ver-heffen tot de drie pijlers waarop de jonge stichting steunde. Toch is het de vraag of Norbert bij zijn zoeken naar volgelingen tot in Nijvel is doorgedrongen. Ten voordele van deze opvatting kan men aanvoeren dat Nijvel op dat ogenblik, samen met en meer dan Gembloers, tot de voor-naamste productiecentra behoorde²⁸⁾ en dat Norbert zich ook daar in zijn Germaanse moedertaal kon verstaanbaar maken²⁹⁾.

Anderzijds zou men kunnen veronderstellen dat de auteur van *Vita B* hier de eerste drie volgelingen van Norbert samen heeft willen eren en zodoende de chronologie der gebeurtenissen heeft door elkaar gehaald. Later zal Norbert immers samen met de teruggekeerde Hugo van Fosses naar Nijvel trekken. In ieder geval zal men twee reizen van Norbert naar Nijvel moeten aanvaarden, aangezien hij bij zijn tweede bezoek aan die stad af te rekenen kreeg met de tegenwerking van degenen die zich op

²⁶⁾ *Nivigellam*, Nijvel, nu Waals Brabant.

²⁷⁾ *Vita B*, blz. 820B, nr. 40: "Perveniens autem Nivigellam, alium juvenem, Anto-nium nomine, a Deo sibi datum, recepit. Hi duo, et tertius quem prius susceperat, quan-tum ad humanum spectat examen, radices et fundamentum fuere futurae multitudinis quae subsecuta est...". Geen varianten in J.C. VANDER STERRE, *Vita s. Norberti...*, Antwerpen, 1656, blz. 82-83.

²⁸⁾ P. BONENFANT, *L'origine des villes brabançonnaises et la "route" de Bruges à Cologne*, in *Belgisch tijdschrift voor filologie en geschiedenis*, 1953, II, blz. 424/425, 428, 446; G. DESPY, *Les phénomènes urbains dans le Brabant wallon jusqu'aux environs de 1300*, in *Wavre, 1222-1972*, Wavre, 1973, blz. 30-35 en 51.

²⁹⁾ C.C. DE BRUIN, *De letterkunde in de Nederlandse volkstaal tot omstreeks 1384*, in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, dl. 3, Haarlem, 1982, blz. 345-346; M. ZINK, *La prédication en langue romane avant 1300*, Parijs, 1976, blz. 305, vermeldt eveneens het exorcisme te Nijvel, maar vergeet toevallig dat het meisje het Hooglied niet alleen in het Romaans, maar ook in het Diets opzegde.

zijn eerste tocht bij hem hadden aangesloten, doch nadien waren teruggekeerd. De hagiografen vermeldde dus ondubbelzinnig twee verschillende reizen naar Nijvel. Doch de auteur van *Vita B* heeft hier duidelijk naast Evermodus nog twee andere topfiguren uit de pionierstijd willen naar voren halen. Wat Hugo betreft kan dit geen verwondering wekken; hij wordt in de *Vita B* meermaals in een gunstiger daglicht gesteld dan in de *Vita A*³⁰). Over Antonius kan spijtig genoeg niets met zekerheid worden gezegd. Het is zelfs niet zeker dat hij met de latere proost van Ilbenstadt³¹) identiek is, want ook in het Onze-Lieve-Vrouweklooster te Maagdenburg komt op 5 februari 1131 een priester Antonius voor, die wellicht aldaar prior werd onder proost Wigger³²). De gekende data sluiten niet uit dat de Maagdenburgse prior na korte tijd proost te Ilbenstadt zou zijn geworden en evenmin dat het hier over de jongeman zou gaan die zich in 1120 te Nijvel bij Norbert zou hebben aangesloten, maar de identificatie blijft toch onzeker. Anderzijds zal later blijken dat Norbert te Nijvel meerdere volgelingen had gewonnen die echter voor een deel waren weggegaan en tegen hem ageerden. Ofwel was Antonius alleen Norbert trouw gebleven onder de Nijvelse groep, ofwel was hij de enige die in de orde een belangrijke plaats had bekleed, zodat hij volgens de hagiograaf verdiende met name vermeld te worden.

Ten slotte biedt de *Vita B* hier nog een welgekomen chronologische precisering door te melden dat Norbert in de vasten van 1120 zoveel volgelingen had verzameld, dat hij in de Goede Week met dertien kandidaten naar Prémontré kon terugkeren om het in bezit te nemen³³). Nu valt Pasen in 1120 op 18 april, zodat Norbert tussen 11 en 18 april reeds terug te Prémontré was van zijn eerste wervingstocht naar het noorden. Anderzijds kan men zich moeilijk voorstellen dat hij reeds in februari 1120 zou zijn vertrokken, zodat slechts de maand maart en begin april

³⁰) W.M. GRAUWEN, *Inleiding tot de Vita Norberti A*, in *Anal. Praem.*, 1984, nr. 1-2, blz. 27-28; IDEM, *Inleiding tot de Vita Norberti B*, in *Anal. Praem.*, 1990, LXVI, nr. 3-4, blz. 165-167; *De Vita B tegenover Hugo van Fosses*.

³¹) N. BACKMUND, *Monasticon Praemonstratense*, dl. I, Straubing, 1949, blz. 102, plaatst het proostschap van Antonius te Ilbenstadt tussen ca. 1138 en 1149. In de tweede uitgave van dl. I, Berlijn, 1983, blz. 101: ca. 1130/49.

³²) W.M. GRAUWEN, *Norbertus...*, blz. 290. Als prior wordt "Anthonius" vermeld in een oorkonde van 1136, zie D. CLAUDE, *Geschichte des Erzbistums Magdeburg*, dl. 2, Keulen, Wenen, 1975, blz. 368, noot 192.

³³) *Vita B*, blz. 820B, nr. 40: "Scitur tamen, quod intra Quadragesimam illam tot habuit, quod in septimana Passionis ante Pascha, cum tredecim reversus, praenominatum locum, Praemonstratum videlicet, possedit."

overblijft voor een reis naar Laon, Kamerijk en Nijvel, die toch ten minste op 350 km moet worden gerekend.

In dit laatste zinnetje van *Vita B* moet nog een andere uitdrukking onze aandacht wekken. Daar wordt namelijk gezegd dat Norbert tussen 11 en 18 april 1120 Prémontré inbezitnam (*possedit*). Zodoende kennen we     van de juridische etappes die soms als stichtingsdatum worden aangeduid³⁴). Voor het uitkiezen van de vestigingsplaats kan men stellen dat dit in februari 1120 is gebeurd; de feitelijke inbezitneming volgde in de Goede Week, tussen 11 en 18 april 1120; de eerste professie ten slotte zal pas op Kerstdag 1121 worden afgelegd.

Uit ditzelfde woordje *possedit* schijnt eveneens te volgen dat Norbert na het uitkiezen van de vestigingsplaats geen volgelingen te Prémontré had achtergelaten toen hijzelf naar het noorden trok. Bij zijn omzwervingen in het bisdom Laon in gezelschap van Bartholomeus bestond Norberts gevolg wellicht alleen maar uit de Engelsman die hem later zou bestelen. Hij had dus nog niemand om de uitgekozen plaats effectief te gaan bewonen, tenzij men zou aannemen dat Bartholomeus toen reeds de eremieten uit de omgeving onder Norberts gezag had geplaatst. Vanaf Pasen 1120 kon echter het eremietisch leven te Prémontré een aanvang nemen en wel met een betrekkelijk grote groep van dertien novicen³⁵). Ook hier is het uitgesloten met enige waarschijnlijkheid te kunnen bepalen wie zij waren. Men mag zelfs aannemen dat een aantal van hen niet hebben volhard in hun voornemen en zijn weggegaan³⁶). Dit kan voor de hagiografen een reden zijn geweest om hen niet met name te noemen, zoals zij ook de naam van de Engelsman verzwijgen, ondanks het feit dat die meer dan de andere volgelingen de beginperiode in Norberts gezelschap heeft meebeleefd.

Besluit:

Uit het kritisch onderzoek van de *Vitae* en Herman van Doornik betreffende de eerste wervingstocht van Norbert mag men dus voor waar aannemen dat Norbert onmiddellijk na het uitkiezen van de vestigings-

³⁴) Zie over de meerduidigheid van de uitdrukking "stichtingsdatum", W.M. GRAUWEN, *Norbert et les débuts de l'abbaye de Floreffe*, in *Anal. Praem.*, 1975, LI, blz. 5-7.

³⁵) Het getal dertien, Norbert niet meegerekend, wekt enig vertrouwen. Indien de hagiograaf van twaalf volgelingen gewag had gemaakt, zou men eerder aan een hagiografische gemeenplaats moeten denken.

³⁶) Dit zal later bij de gebeurtenissen te Nijvel uitdrukkelijk worden vermeld, zie *Vita A*, blz. 680, hfst. 10; *Vita B*, blz. 821D, nr. 44.

plaats omstreeks februari 1120, vandaar is vertrokken zonder gezellen ter plaatse te laten. Hij heeft een rondreis naar het noorden ondernomen, waarbij hij te Laon, Kamerijk en Nijvel volgelingen heeft kunnen winnen. Deze tocht moet worden geplaatst gedurende de maand maart en de eerste tien dagen van april 1120. Gedurende de Goede Week, 11-18 april, heeft Norbert met zijn dertien novicen bezit genomen van de plaats die hij een zestal weken tevoren had uitgekozen.

Mankevosstraat 71
B-1860 Meise

W.M. GRAUWEN, O. Praem.